

פילוסופיה יהודית, מושג הקדושה, מקורות

ד"ר חזות גבריאלי

1. ויקרא פרק כא

(א) וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֶל־מִשֶׁה אָמַר אֱלֹהֵי־הַנְּגִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאִמְרַתְּ אֱלֹהִים לְנַפְשׁ לֹא־יִטְמָא בְּעַמְּיוֹ :

(ב) כִּי אִם־לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וּלְבָנָו וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו :

(ג) וּלְאָחִיתּוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוּבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הִיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטְמָא :

(ד) לֹא יִטְמָא בְּעַל בְּעַמְּיוֹ לְהַחֲלוֹ :

(ה) לֹא־יִקְרַח הַקָּרְחוֹ קָרְחָה בְּרֹאשׁוֹ וּפָאֵת זָקָנָם לֹא יִגְלַחוּ וּבְבִשְׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שְׂרָטָה :

(ו) קְדָשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יַחֲלֹוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אֲשֵׁי יְקֹנֶק לַחֵם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מִקְרִיבִם וְהָיוּ קְדָשׁ :

(ז) אִשָּׁה זָנָה וְחֻלְלָה לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה לֹא יִקְחוּ כִּי־קְדָשׁ הוּא לֵאלֹהֵיוֹ :

(ח) וְקְדָשִׁתּוֹ כִּי־אֶת־לַחֵם אֱלֹהֵיהֶם הוּא מִקְרִיב קְדָשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קְדוֹשׁ אָנִי יְקֹנֶק מִקְדָּשְׁכֶם :

(ט) וּבֵת אִישׁ כִּתּוֹן כִּי תַחַל לְזָנוֹת אֶת־אֲבִיהָ הִיא מְחֻלְלַת בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף :

2. רש"י הירש ויקרא פרק כא

אמר אל - הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם וגו'. המלים "ואמרת וגו'" פותחות משפט חדש שיש בו אמירה ותוכנה; ומכאן, שגם המלים שקדמו, "אמר אל - הכהנים בני אהרן", יש בהן כשלעצמן אמירה ותוכנה. אין להשוות ביטוי זה אל הלשון הרגילה: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם"; שכן "דבר" מבטא שם את המושג הקצר, את ההוראה הכללית של החוק; ואילו "ואמרת" מבטא את הביאור השלם של כל הפרטים, המביא לידי הבנת הלב.

3. רש"י הירש ויקרא פרק כא

(ו) קדשים יהיו לאלהיהם. לא רק בתחום המקדש, אלא גם מחוץ למקדש יהיו קדושים לאלהיהם; אל יחללו את שם ה', שהם נושאי דגלו ומזכיריו. בקריבה למת, בשריטה, בקרחה ובהשחתת פאות היו מחללים את שם ה'; והאל שהם קוראים בשמו היה נודע על ידיהם כאלוהי חוסר חירות האדם - בחיים ובמוות.

4. על הקדושה - רודולף אוטו

עם מושג הקדושה פתח רודולף אוטו דרך חדשה בהגות הדתית האקדמית בכלל, ובפנומנולוגיה של הדת בפרט. אוטו היה האקדמאי הראשון שייחד לתחום הדתי בתרבות האנושית מסלול קיום פרטי, המקביל, ולא נמשך או מוביל, לדרכי ההויה האחרים אצל האדם, דוגמת הרציונלי, האתי, או האסתטי. אוטו קבע כי החוויה הדתית מהווה זרם עצמאי בחיי הנפש של האינדבידואל, אשר לא ניתן לעשות לו רדוקציה לדחפים פסיכולוגיים או לצרכים פסיולוגיים כאלו או אחרים. הקדושה מקורה בפגישה של האדם עם הנומינוזי (The Numinous), מושג שחידש אוטו ומצביע על מציאות ראשונית, גולמית, "אחרת לחלוטין" שהיא בבת אחת מפחידה ומושכת), מולו מרגיש האינדבידואל יראה, ענווה, חוסר אונים וחוסר הבנה. מתוך העמידה אל מול המציאות הזו של "האחר לחלוטין" נולדת הקדושה, והדתיות כולה.

5. מה פירוש התביעה הזו - להיות קדושים? ומה משמעות התואר 'קדוש' ביחס לקב"ה? חז"ל ופרשני התורה נתנו לנו כיוון חשיבה בנוגע לשאלות אלו:

"קדושים תהיו - הוּו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, לשון רש"י. אבל בתורת כהנים ראיתי סתם - פרושים תהיו. וכן שנו שם 'והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני', כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים" (רמב"ן שם).

6. מופיעות כאן שתי תובנות מרכזיות בנוגע להבנת מושג הקדושה. ראשית, ההכרה בכך שקדושה מופיעה במקרא תמיד בהקשר של 'גדר ערוה', כדברי רש"י. המושג הזה בולט בפרשיית העריות שבפרשת קדושים. 'קדושה' כאן קשורה לא למעשה דתי אקטיבי, אלא דווקא להימנעות ממעשים שליליים; כמו כן, היא מופיעה לא בקשר להיבטים הרוחניים הנעלים של החיים, אלא בהקשר של ההיבטים החומריים הירודים ביותר שלהם. הרמב"ן כאן מעיר בנוגע לרש"י שהפרישות שאנו מצטווים עליה אינה רק מעריות ומעברות, אלא גם פרישות כערך כללי, אך גם הוא מסכים לעיקרון הזה. את הטמעת מושג הקדושה ביהדות בהקשר הזה אנו מוצאים בסידור ההלכות ברמב"ם. אחד מספרי הי"ד החזקה הוא ספר 'קדושה'. ומה מכיל אותו ספר? האם הוא דן בהלכות קורבנות, בהלכות טהרה, אולי בהלכות תפילה?

"ספר קדושה
והוא ספר חמישי
הלכותיו שלוש, וזהו סידורן:
הלכות איסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות, הלכות שחיטה"

7. "הקדושה נוצרת על ידי האדם, על ידי בשר ודם. בקדושת פה אנו יוצרים קדושת מזבח וקדושת בדק הבית. ארץ ישראל מתקדשת על ידי כיבוש, ירושלים והעזרות - בשתי תודות (ירושלים) או בשירי מנחות (עזרה) ושיר וכו'. האדם מקדש מקום ועושה משכן ליוצרו", (הרי"ד סולובייצ'ק, איש ההלכה, עמ' 47-48).

8. "אין הקדושה תואר על טבעי שמימי היורד מלמעלה למטה ונתקע באיזה חפץ. אין הדברים מתקדשים מאליהם. אילו היו הדברים מקבלים קדושה אוטומטית, הרי הייתה היהדות הופכת לדת מאגית, חס ושלום. הקדושה היא יצירת האדם. האדם מחדש את אופייה ועל ידיו חלה הקדושה על העולם החיצוני; הקדושה מביעה עמדה רוחנית של האדם במקומות וזמנים ידועים; מרוכזת היא רק בתגובתו הפסיכית [=הנפשית] לתודעות מיוחדות", (הרי"ד סולובייצ'ק, דברי השקפה, עמ' 117).

9. "ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר 'והשמותי את מקדשיכם', ואמרו חכמים: אע"פ ששוממין, בקדושתן הן עומדים. אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש, ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל..."

(רמב"ם, הל' בית הבחירה ו', טז).

הרמב"ם קובע כאן הבדל בין קדושות שונות: קדושת ארץ ישראל נוצרת בידי אדם, אך קדושת המקדש וירושלים נוצרת על ידי שמים. גם היא נוצרת רק לאחר מעשה אנושי, אך לאחר הקידוש הראשוני יש במקום נוכחות שכינה, שאינה תלויה עוד במעשי האדם.

10. "הקדושה שמקורה עליון וקדושת ההתנהגות באדם - אחת היא. רק מציאות בעייתית וליקויי התנהגות הם שמנתקים ביניהן", (הרב י' שרלו, והיו לאחדים בידך, עמ' 79).